

Գոշակոշիւն ընող գարնանայի գաւազաններ .

Հրաշալի են բնութեան գաղտնիքները , և մարդու խելքը դեռ անոնցմէ չա-
տին պատճառներն հասկըցած չէ . առ
ծածուկ գաղտնիքներէն մէկն ալ գու-
շակութիւն ընող գաւազաններն են , որ
եթէ այլ և այլ փորձեր հաւանականու-
թիւն մը տուած չըլլային հաւտալու-
անհնարին էր համոզուիլ որ փայտի
ճիւղ մը կարենայ մարդու հարկաւոր
գուշակութեանց ծառայել :

Վերջի ատեններս շատ հետաքրքրա-
կան նիւթ մը ձեռցած են այս հրաշա-
լի գաւազանները եւրոպացի օրագիրնե-
րուն մէջ . և մասնաւորապէս ալ Պ . Լու-
դովիկոս Ֆիկիէ իր Պատմութիւն գար-
նանայեաց բուսած գրքին մէջ երկայն
բարակ գրած է այս նիւթիս վրայ : Ուս-
տի մենք ալ կը փութանք համառօտ
տեղեկութիւն մը տալ այս գուշակու-
թիւն ընող զարմանալի գաւազանին՝ և
անոր մէկ քանի առանձին պարագայից
վրայ :

Գուշակութիւն ընող գաւազան կ'ը-
սուի երկճիւղ ոստ մը կաղնւոյ , կաղա-
մախի և կամ խնձորենւոյ , որով երկ-
րիս տակը եղած մետաղաց հանքերը ,
ջրերու աղբիւրները , և թէ հաւտալ ու-
ղենանք՝ գանձերը , նաև ինչուան ան-
ծանօթ անզգամութիւններ կը յայտ-
նուին :

Բնութիւնը ամեն մարդու չէ տուած
այս կարողութիւնը՝ գործածելու գու-
շակութիւն ընող գաւազանը . բայց թէ
մէկն ուզէ իմանալ թէ արդեօք բնու-
թեան այս շնորհքը ինքն ալ ունի թէ
չէ՝ փորձը դիւրաւ կը ցուցնէ : Ընտրա-
նաւ կաղնիի ծառէ մը երկճիւղ ոստ մը
կտրելէն ետեւ , անոր վերի երկու ծայ-
րերը ձեռքերուն մէջ առած՝ քալելու
է . երբոր ոտքը փնտռած առարկային
վրայ կ'օխէ՝ գուշակող գաւազանը կը
սկսի ինքիւրմէ ձեռքիդ մէջ դառնալ . և
ահա այս է միակ անսխալ փորձը , կամ

թէ ըսենք՝ այսպէս կը հաւտային միջին
դարու մարդիկ :

Անցեալ դարուն սկիզբները , Յակոբ
Էյմար անուամբ գեղացի մը Գաղղիոյ
հարաւային գաւառներէն , այսպիսի գա-
ւազանով մը կը գուշակէր երկրիս տակ
եղած ջուրերը , զանազան սպանու-
թիւններ նաև մարդասպաններ :

Այս մարդս 1762ին Լիոն կանչուե-
ցաւ , որպէս զի դատաստանական ա-
տենին համար մէկ դժուարին գաղտնի-
քի մը պատճառը գուշակէ՝ գոնայ . բայց
իրեն համբաւաւոր քննութիւնները մէկ
որոշ և ճիշդ վախճան մը չունեցան :

Էյմար իր գործողութիւնները մեծ
մտադրութեամբ մը և արտաքին ձեաց-
մունքներով կ'ընէր . ոտքին մէկը բու-
պիկ՝ մէկալը կօշկով կը քալէր , մագե-
րը հովին տուած , և գաւազանն ալ ձեռ-
քը վսեմութեամբ մը բռնած կը պտը-
տէր :

Այս և ասոր նման ուրիշ շատ դէպ-
քեր ալ կը պատմուէին , բայց շատ հա-
ւատացող մը չկար այս գուշակութիւն-
ներ ընող գաւազանիս . սակայն անգ-
ղիացի օրագրի մը վերջերս հրատարա-
կած յօդուածովը նորէն ամենուն միտ-
քը արթնցաւ այս խնդրոյս վրայօք :

Գուշակող գաւազանը թէպէտ գանձ
գտնալու համար չգործածուիր , բայց
կ'ըսեն թէ ոմանց ձեռքին մէջ կրնայ
յայտնել ստորերկրեայ ջրերու աղբիւր-
ները : Մէկ գեղացի մը խոստացաւ հա-
րուստ կնկան մը կաղնիի գաւազանով
մը երկրէս ջուր հանելու : Առջի բերան
լսողներն ծիծաղեցան այս առաջարկու-
թեանս վրայ . բայց երբոր իրմէն նշա-
նակեալ տեղը փորեցին , ջուրը բռնու-
թեամբ վեր ցատքեց . ետքէն ուրիշ շատ
անգղիացիներ ալ փորձեցին , բայց ա-
նոնք՝ անօգուտ տեղը :

Պ . Լէյտէ անձամբ ըրած փորձերովը
կը հաստատէ , թէ գուշակող գաւազա-
նը՝ աղբիւրներու ակունքը գուշակելու
կարողութիւնը ունի , և թէ նոյն իսկ
ինքը իր փորձերուն յաջողելէն համո-
զուեր է բնութեան այս գաղտնեացը :
Ինքը կը պատմէ թէ 1855ին , Տրգան

անուանով անուանի նկարչի մը որդւոյ մէկուն վրայ կ'աշխատի եղեր, որ իր մէկ անխեղութեանը զոհ ըլլալով՝ դժբնդակ տանջանքներով մեռեր է. ուրուն վրայ հայրը մեծ ակնկալութիւն ունի եղեր թէ ատենով անուանի նըկարիչ մը կրնար ըլլալ: Պ. Լէյտէ օր մը տունը շրջապատող ընդարձակ բակը կ'իջնայ, ու հոն Պ. Տրգան իրեն հանդիպելով կ'ըսէ. Պարոն, կը հաւտաս գուշակութիւններ ընող գաւազանին: Պ. Լէյտէ, ջէ՛կը պատասխանէ:— Ես ալ չէի հաւտար, վրայ կը բերէ Պ. Տրգան, բայց չեմ դարմանար չհաւտալնուս վըրայ, վասն զի գրեթէ բոլոր գիտունները դժուարահաւատ կ'ըլլան այս տեսակ խնդրոց մէջ. բայց ծեր մը հիմայ զերկութիւն ալ պիտի համոզէ:

Եկաւ ծերը, և տեսնալուս պէս ճանչցայ որ մեր թաղին անուանի ջրհոր բացողն էր. շատ անգամ տեսեր էի զինքը ջրհոր բանալու ատեն, և լսեր ալ էի, թէ ամեն տեղ առատ ջրերու շտեմարաններ կը գտնայ: Պ. Տրգան կ'ուզէր որ իր բակին մէջ ջրի աղբիւր մը բացուի, և միտք ունէր վրան գեղեցիկ աշտարակ մըն ալ շինելու: Ծերը շատ պտըտեցաւ ասդիս անդին, և վերջապէս մէկ անկիւն մը հասնելով՝ աղաղակեց. Ահա այս է աղբիւրին տեղը, բայց տասնչորս մէղր պէտք է փորել, և ժայռն ալ խիստ կարծր է: Այս միջոցիս Պ. Տրգանին ամուսինը վրայ հասնելով, շատ ջանաց որ էրկանը միտքը փոխէ իբրեւ թէ անօգուտ և ծիծաղելի բան մըն էր ընելիքը. բայց Պ. Տրգան մտիկ չընելով ուզեց որ շուտով սկսին փորել:

Աղաչեցինք ծերոյն որ գուշակող գաւազանին գործածելու կերպը սորվեցընէ մեզի. նա յօժարութեամբ յանձն առաւ. այլ առաջուրնէ իմացուց որ գաւազանն ամեն ձեռքի մէջ չդառնար. և իրաւունք ունէր, վասն զի փործի որ ելանք՝ Պ. Տրգանին ձեռքին մէջ անշարժ մնաց գաւազանը, իսկ իմ ձեռքերուս մէջ ամենայն կերպով աղէկ դարձաւ: Ծերը ետքէն մեզի պատմեց, որ ինքն քսան տարուան հասակին մէջ սկսեր

էր այս բանիս ետեւէ ըլլալ, (մեր զինքը տեսած ատեննիս մօտ ութսուն տարուան կար.) և առջի բերան շատ անգամ սխալեր էր. և թէ այն ատեն իր վրայ ապահով եղեր էր՝ երբ հինգ հարիւր ջրհոր՝ առանց սխալելու գուշակեր բացեր էր:

Ջրհորին խորութիւնն ալ հետեւեալ կերպովս իմանալու է կ'ըսէր. գուշակող գաւազանը գործածողը՝ քալելու ատեն ուր որ գաւազանին շարժիլը ըզզայ՝ պէտք է որ նոյն տեղ նշան մը դնէ, և ուր որ շարժումը դադրի՝ հոն ալ ուրիշ նշան մը, և այս երկու նշաններուն մէկմէկէ ունեցած հեռաւորութեան միջոցը չափելով՝ կը գտնուի ջրը: Հորին խորութեան ճիշդ չափը: — Ես ծերուն ըսածներուն համեմատ շարժելով, նոյն ատենէն սկսեալ շատ ջրհորներ բանալ տուի, ինծի և ինծմէ ու զողներուն համար: Ասկէ չորս տարի առաջ բլրակի մը գագաթ, քիչ խորութեամբ տեղէն երեք աղբիւրներու առատ ջրեր հանեցի. որով այն բլուրն որ առաջ անբեր երկիր մըն էր, քիչ ժամանակի մէջ դարձաւ եղաւ սրբանշնի շահաբեր գետին մը: — Աղբիւրներու տեղերը գուշակելու համար կ'ըսէ Պ. Լէյտէ, թէ ես անխտիր ամեն ձեռքս եկած ճիւղը կը գործածեմ, բաւական է որ դալար ըլլայ: Պ. Տրգանին բակի աղբիւրն ալ ծերուն ըսած խորութեամբ գտնուեցաւ, և վրան ալ գեղեցիկ աշտարակ մը բարձրացուց:

Ա. տը Լոմպարտու, այս խնդրոյս վըրայ գրելով Գաղղիոյ օրագրի մը մէջ կ'ըսէ թէ շատ ժամանակէ 'ի վեր կը խօսուի կաղնւոյ գաւազանին ջրեր գուշակելու կարողութեանց վրայ՝ ոմանց ձեռքին մէջ, որուն շատ դէմ խօսեցան գիտունները թեթեւ պատճառներով, միայն անոր համար՝ վասն զի տեսան որ գիտութիւնը չկրնար աս բանիս որոշ մեկնութիւն մը տալ իրենց. բայց որչափ ալ հիմակուան գիտունները իբրեւ նախապաշարմունք մը կարծեն մեր հաւտալը, սակայն ստոյգ գէպքեր իրենց ճշմարիտ վաւերականութեամբ

կը ցուցնեն, թէ իրաւընէ կան մարդիկ որ ունին 'ի բնութենէ' ջրեր գուշակելու և գտնալու օգտակար կարողութիւնը՝ կաղնույ կամ որ և իցէ ճիւղի մը միջոցով և կամ նաև պարզ զգացողութեամբ ալ, զոր իրենք կ'ունենան և կը զգան՝ աղբիւրներու և երկրի տակէն վազող ջրերու վրայէն անցնելու ատեննին։

Ա. տը Լոմպարտու քանի մը դէպքեր ալ մէջ կը բերէ։ Անցեալ դարուն վերջերը, Մատթէոս տը Լոմպարտու իր պապը, Լա Բատուան ըստած իր մէկ երկրին մէջ, որ Մարսիլիոյ մօտ կ'իյնայ, շինել տուած է եղեր մէկ հովի աղօրիք մը, որպէս զի մօտ ջրհորէ մը ջուր հանէ։ Բայց այս ջրհորիս ջուրը շատ քիչ ըլլալով՝ քանի մը ժամ միայն նոյն աղօրիքը բանելու որ ըլլար՝ ջրհորը բոլորովին կը ցամքէր, և հարկ կ'ըլլար երկայն ժամանակ սպասել ինչուան որ նորէն բաւական ջուր ժողովուի ջրհորին մէջ, որպէս զի նորէն սկսի աղօրիքը բանիլ։ Մատթէոս տը Լոմպարտու զուր տեղ այնչափ ըրած ծախքին վրայ յուսահատած, քովը բերել տըլաւ տասներորս տարուան տղայ մը, որուն համար կ'ըսէին թէ ուրիշ շատ տեղուանք երկրի տակ եղած ջրերու աղբիւրներ գուշակեր է, և թէ իր լսածին համեմատ՝ ջրհոր փորել տուողները շատ չահաւոր ելեր են։

Այս ջրագուշակ պատանին, քիչ մը ժամանակ աղօրիքին ջրհորին չորս կողմը պտըտելէն ետև, անկէ եօթը մէգր հեռաւորութեամբ կանկ առաւ ու ըսաւ. — Առջի ջրհորին տեղը չէ բուն ջրին շտեմարանը, հոս՝ ոտքի տակ պէտք էր փորուած ըլլար ջրհորը։

Մէկէն ձեռք կը զարնեն փորելու ցուցըցած տեղը, և ելած ջուրը այնչափ առատ է եղեր՝ որ երկու ջրհորները գետնին տակէն մասնաւոր ճամբով մը մէկմէկու հաղորդելով՝ իննսուն տարուէն 'ի վեր երբէք ջրի նուազութեան համար աղօրիքը դադրեցընել հարկ չեղաւ. և աղօրիքը մէկ ժամուան մէջ այս երկու ջրհորներէ 7-8000 լիտր ջուր կը հանէ։

Ի յիշատակ այս դէպքիս արձան մը կանգնուեցաւ՝ տղայ մը կայնած աւազանի վրայ, որ մատովը առջևէն վազող ջրին գեղեցիկ հոսանքը կը ցուցնէ, որով կարծես թէ, կ'ըսէ Ա. տը Լոմպարտու, կենդանի ապացոյց մը կու տայ մինչև հիմայ ըսածներուս, այսինքն թէ կը գտուին այնպիսի ջղային կազմած քով մարդիկ՝ որոց ազդեցութիւն մը կ'ըլլայ և կը զգան երկրի տակ եղած աղբիւրներուն և ջրի ընթացքներուն տեղերը՝ առանց գաւազանի ալ։ Բայց որովհետև այն աղօրիքը հովի կարօտ էր որպէս զի իր վրայ դառնալովը ջրհորին մէջէն ջուրը վեր հաներ, և որովհետև ստէպ կը հանդիպէր որ ամառուան երկայն օրերը կ'անցնէին առանց մեղմ հովիկ մըն ալ գործիքը շարժելու, և տեսնալով որ դրացիները առատ և մաքուր աղբիւրներ ունէին, որոնք ջուրը իրենք իրենցմէ վեր կը ցատեցընէին գիշեր ցորեկ, ուստի 1836ին միտքը կը դնէ որ ծախքին չխնայելով՝ ջուր ցատքեցընող ջրհորներէն բանալ տայ. կը գտնայ Ջրագուշակ մը, թէպէտ ինքն ալ քիչ մը արդէն կը հասկընայ եղեր այդ արհեստէն։ Պ. Գազիմիր Լըկրէ անուանով բարեկամ մըն ալ ունի եղեր Ա. տը Լոմպարտու որ գրեթէ կատարեալ աստիճանի ունէր այս օգտակար կարողութիւնը։

Օր մը իր աս բարեկամին հետ կառք հեծած արագ ընթացքով երթալու ատեն, երբ աղբիւրի մը քով կը հասնի՝ որ ճամբուն վրայէն կ'անցնի եղեր՝ յանկարծ սկսեր է ձեռքը բռնած գաւազանը ձեռացը մէջ դառնալ։ Օր մը դարձեալ իրեն գացեր է եղեր Պէլ-տը-Մէթալը, ուր որ Պ. Գազիմիր Լըկրէ երկիր մը գներ և իր արհեստին համար գործարան մը շինել կու տայ եղեր. հոն Ա. տը Լոմպարտուին ջրհոր մը ցուցընելով, նայէ սա ջրհորը կ'ըսէ, որուն մէջ առաջ հազիւ քիչ մը ջուր կը գրտուէր՝ անծանօթ մնացած աղբիւրէ մը մղուելով, գուշակող գաւազանն այնպիսի մեծ ծառայութիւն մը ըրաւ ինչի՝ ասոր աղբիւրը յայտնելով, որ գոր-

ծարանիս պիտոյիցը բաւելէն զատ կ'աւելնայ ալ. և այս նոր բացուած աղբիւրին տեղը 75 հարիւրամէդր միայն հեռաւորութիւն ունէր առաջինէն: Բարեկամին այս նոր յաջողութենէն սիրտ առած, զինքը Ելկալատիոյ պալատը կը տանի: Հոն ձիթենույ երկճիւղ ոստ մը կտրելով կը սկսի իր գործողութիւնը առաջ տանիլ. արմուկները մարմնոյն կոթընցուցած էր և ձեռքերը դէպ 'ի առջև երկնցուցած, երկու բուռն ալ սըլսմած և մատուրներն ալ վեր դարձուցեր էր, և կտրած ձիթենույ ճիւղին երկու ծայրերը մէյմէկ ձեռաց մէջ բռներ էր, անանկ որ երկճիւղ ոստը կորուծեամբն դէպ 'ի դուրս անկիւն կը ձևացընէր: Այս բաներս մանրամասն անոր համար կը գրենք, որպէս զի փորձել ուզողն զիտնայ գաւազանը բռնելու կերպն: — Պ. Լըկրէ կը պտրտի այն տեղուանքն՝ ուր որ ինքն արդէն փորձն ըրեր է եղեր, առանց իրեն իմացընելու՝ թէ ո՞ր կէտերուն վրայ իր ձեռաց մէջն ալ շարժեր էր գաւազանը. և տեսնալով որ մի և նոյն տեղոյն վրայ ինչ բան որ իրեն հանդիպեր էր՝ անոր ալ նոյնն կը հանդիպի՝ շատ կ'ուրախանայ և մեծապէս գոհ կ'ըլլայ. բայց որպէս զի բանն աւելի հաստատութիւն առնու, կանչել կու տայ Մարիա անունով ծեր մշակ մը. այս բարի ծերս, այն առջի զուրցած տասներչորս տարուան տղուն հետ յարաբերութիւն մը ունի եղեր, ըսել կ'ուզեմ՝ թէ անոր պէս առանց գաւազանի ջրագուշակ մին է եղեր. Մարիա նախ լաւ մը կը քննէ երկիրը, ու իրենց գուշակած ջրերուն համար կ'ըսէ թէ քիչ բաներ են. ու յետոյ ուրիշ անկիւն մը անցնելով, ուր անոնք չէին գացած, հոն մէկէն 'ի մէկ կանկ կ'առնէ, և երբ աջ ոտքը մասնաւոր կէտի մը վրայ կը դնէ, կը տեսնան որ սրունքն կը սկսի ցնցուիլ: Այն ատեն իրեն դառնալով. — Ահա Պարոն, կ'ըսէ, ջրհորը փորելու տեղը. տասը մէդր խորութեամբ՝ ճեղքուածքի մը մէջէն՝ ջուր կ'անցնի, որ բազուկիս չափ լայնութիւն ունի. ու հոն քար մը տնկելով՝ քանի մը քայլ

առաջ կ'անցնի. սրունքն նորէն կը սկըսին ցնցուիլ. և երկու մէդրի չափ տեղ երթալով դալով. — Չարմանք բան, կ'ըսէ, այն ջուրն որ հոն բաւականապէս լայն պատառուածքի մը մէջ ժողվուած է, հոս բոլոր աս երկայնութեան վրայ տարածեալ հոսանք մը կը ձևացընէ:

Մէկէն շուտով աշխատանքի ձեռք զարնելով, Մարիայի ըսածներն կէտ առ կէտ կը կատարուին: Տասը մէդր փորելով կը հասնին այն ճեղքը ուր որ ջուրը ժողվուեր էր: Գետնին տակէն՝ դէպ 'ի իրեն երկիրները ջրին ճամբայ բանալու ատեն, քիչ մը կը խոտորցընէ ճամբան, որով այն տեղէն կ'անցնի՝ ուրուն համար ջրագուշակն ըսեր էր թէ հոն ջուրն ընդարձակ տեղ բռնած է: Հոն իրաւցընէ կը գտնէ կարգ մը մանր աւաղ՝ երկու կարգ հորիզոնական դրքով ժայռերու մէջ սխմուած, որք ընդհանրապէս վրայի հողերուն հակառակ դրքովն շարուած էին, ուսկից բոլոր ջուրն աւազէն մզուելով կ'անցնէր ճեղքուածին մէջ: Մինչդեռ այս գետնափոր ճամբան կը շինուի եղեր՝ Պ. Լըկրէ և Ա. տը Լոմպարտու պալատէն մինչև իրենց տունը կ'երթան ու կու գան եղեր. գաւազաններն երբոր անշարժ կը կենան՝ իրենք ապահով կ'ըլլան եղեր թէ այն տեղուանք ջուր չկայ: Այլ ընդհակառակն ալ հանդիպեր է երբեմն որ գաւազաններն շարժեր են և իրենք ջուր չեն գտած. բայց այս ըսել չէ կ'ըսէ Ա. տը Լոմպարտու թէ ջուր չկար այն տեղուանքը, այլ թէ՛ ինչպէս շատ հաւանական է՝ մեր բռնած ճամբէն աւելի խոր էին ջրերուն աղուկը:

Առանց գաւազանի ջրագուշակներ՝ Մարիայի և վերի յիշած տասներչորս տարուան տղուն նման խիստ սակաւագիւտ են, իսկ գաւազանով ջրագուշակներ՝ մարդու չկարծածէն աւելի շատ կը գտուին: Ա. տը Լոմպարտու իրեն համար կ'ըսէ. եթէ Պ. Լըկրէ, ինծի այս կարողութիւնս գործածելուն կերպը սորվեցուցած չըլլար՝ ես և ոչ մտքէս անգամ կ'անցընէի թէ այսպիսի կարողութեան մը տէր մարդ ըլլամ: Ասոր հիւ-

սան կինը, այնպիսի ծայրագոյն աստի-
ճանի ունի եղեր այս զգացողութիւնը,
որ երբ աղբիւրի մը վրայէն անցնէր՝
պէտք է եղեր որ մէկը քովը գտուի որ-
պէս զի սաստիկ ցընցուելով կռնելի վը-
րայ չիյնայ: Այս ըսածներս, և ուրիշ
ասոնց նման շատ դէպքեր ալ կան կ'ը-
սէ Ա. տը Լոմպարտու զորոնք կը լռեմ՝
որ չըլլայ թէ ձանձրութիւն պատճա-
ռեմ, որոնք բաւականապէս ճշմարիտ
ապացոյցներ են թէ շատ մարդիկ այս
բնական ձիւքս ունին, թէպէտ ոմանք
աւելի և ոմանք պակաս. և թէ՛ կան շա-
տեր ալ որ ջրագուշակ են և իրենք չեն
գիտեր. հաւանական կ'երեւայ ինծի որ
ամեն լսողք՝ այս բանիս վրայ նոյն հա-
մոզումը պիտի չունենան ինչ որ ես ու-
նիմ, և շատերն վրաս խնտալով՝ աղէկ
ու գէշ զուրպածներս տղայական աւե-
լարանութեանց կարգ պիտի դնեն. բայց
թող որ խնտան, իմ աղբիւրներու
կարկաչն և ջրվէժներուս իյնալու ձայնն
իրենց ծիծաղի ձայներուն դէմ արգելք
կ'ըլլան՝ որ իմ ականջս չհասնին: Նե-
րեցէք ինծի որ յայտնեմ մէկ քանի
խորհրդածութիւններ և փորձեր, որք
թերեւ ձեզի ալ մտածել տան, թէ այս
ջրագուշակութեան երեւոյթս ալ՝ ելեք-
տրականութենէ շատ տարբեր բան չէ:

Դիտեր է եղեր Պ. Գաղիմիր Լըկրէ,
որ երբ մետաքսէ ձեռնոցներ դնէր՝ բան
մը չզգար եղեր, և գաւազանն ձեռաց
մէջ անշարժ կը մնայ եղեր՝ եթէ ոտքե-
րը աղբիւրի և կամ ո՛ր և իցէ տեղւոյ մը
վրայ դնէր: Նոյն բանն փորձեր է քանի
որ ինքզինքը կը պատսպարէ եղեր ա-
պակիով, մետաքսով և կամ այլ ամեն
բաներով որոցմէ չկրնար ելեքտրակա-
նութիւնն անցնելով հաղորդուիլ և ազ-
դել, վասն զի նոյն միջոցին ջրագուշա-
կութեան զգացմունքներն բոլոր կը դադ-
րին եղեր, և երբ այս արգելքներն վեր-
ցուին՝ առաջինին պէս կ'ազդեն եղեր:

Պ. Լըկրէի փորձերով յայտնի կ'ի-
մացուի, որ այն նիւթերն որոնք ելեք-
տրականութեան դէմ արգելք են, ա-
նոնք ջրագուշակութեան զգացմանց ալ
առաջը կ'առնեն: Որով՝ եթէ ըսելու ալ

չըլլանք, թէ երկրիս տակի եղած ջրե-
րէն ելած ազդեցութիւնը ուրիշ բան
չէ՝ բայց եթէ ելեքտրական հոսանք մը,
այլ 'ի հարկէ պէտք է ընդունինք՝ որ
այս երկու հոսանքներն ալ, այսինքն ե-
լեքտրականութեան և ջրագուշակու-
թեան, մէկ հասարակաց կէտէ մը առաջ
կու գան, և թէ մէկ մէկու հետ մեծ կա-
պակցութիւն ունին: Լաւ կ'ըլլար, կը
յաւելու յետոյ Ա. տը Լոմպարտու, եթէ
թողուինք որ գիտութիւնն երբեմն փոր-
ձառուաց քննութեամբ հաստատուի
քան թէ գիտնոց լոկ տեսութեամբ:

Փետրոշար.

Ի փետրոշար ամսուսն որ զերդ մը
տանէ դը 'ի նմա՝ զպանդրած¹ և զմազ-
մըղկած այգւոյ տունկն հանել և տա-
նել 'ի յայգետեղն տնկել: Նոյնպէս և
թէ ասի² լինի, և թէ երկու տարւոյ
ընդրած³ և պանդրած՝ լաւ է քան մէկն.
և թէ երեք տարւոյ՝ լաւ է քան զեր-
կուն. և զայս փորձելով գիտենք՝ որ
քանի դը փոփոխէ զայգւոյ տունկն 'ի
տեղաց 'ի տեղ, նա այլ աղէկնայ և յոր-
դորի 'ի պտղաբերութիւնն: Նոյնպէս և
ամենայն ազգ ծառ՝ զինչու որ է, պարտ
է զտնկելն և զսերմանելն և զպատրու-
սելն 'ի լուսնի նորն առնել. զի նորոյն
արքինի⁴ լինի ծառն և պտուղն, և շատ
առնու՝ քան զփլուն: Նոյնպէս և վար-
դենիք և եղէգն, և զայսպիսիքն 'ի նոյն
ժամդ:

Ի ՎԱՍՏԱԿՈՑ ԳՐՈՑ

1 Տաշտաթաղ որթոյ:

2 Արմատով, տակով:

3 Զատուած:

4 Ուժով. բերուկ: